

Inspirationsmateriale til undervisning

Håndhygiejne i socialt og pædagogisk arbejde

45783

Udviklet af:
Peder Wagner Hansen
SOSU C
Uddannelses- og udviklingsafdelingen
Hørkær 22, 3
2730 Herlev
Tlf.: 4450 1414

Håndhygiejne i socialt og pædagogisk arbejde

Grundlæggende undervisningsmateriale

---

1. Uddannelsesmålets sammenhæng til FKB/TAK

Uddannelsen er relevant i forhold til følgende fælles kompetencebeskrivelser:

2692: Omsorg, sygepleje og pædagogisk arbejde.

2695 Sundheds- og sygeplejeopgaver i sygehusvæsenet

2688: Patientrelateret service på sygehusene,

2629 Pædagogisk arbejde med børn og unge

2726 Arbejde på klubområdet og i kulturhuse

Uddannelses målene er yderst relevant for såvel ufaglærte og faglærte personalegrupper der i deres daglige arbejde på vore institutioner og hjemmeservice tilbud det er travle arbejdspladser, hvor mange mennesker færdes hver dag. Dette stiller i sig selv krav om en god hygiejnisk standard.

I flg. Statens Serums Institut får mellem 7-10 % af de hospitalsindlagte patienter en infektion opstået under indlæggelsen.

I flg. PLEJEHJEMSTILSYNET 2005; En udredning fra Sundhedsstyrelsen og Embedslægerne, maj 2006 konkluderes det at:

”Hygiejne og smitteforebyggelse blev valgt som fokusområde for tilsynet i 2005 blandt andet set i lyset af, at antallet af fundne tilfælde med methicillinresistente staphylococcus aureus (MRSA) er firedoblet de sidste 4-5 år. Mere end halvdelen af disse fund gøres i primærsektoren. Beboere i plejeboligheder har generelt nedsat modstandskraft over for mikroorganismer, og der har i plejehjem været alvorlige udbrud af smitte med MRSA, som har ramt en del beboere og personale.”

To sundhedsplejersker *Mette Ladegaard* og *Vibeke Stage* fra Odense Kommune viste allerede i 1998, at alene ved at lære børnene at vaske hænder kan man nedsætte deres sygelighed med en tredjedel

Vital Tidsskrift om forebyggelse 1998;(3):24-26.

Hertil kommer at den særlige omgang med potentiel infektiøst materiale fra borgere (fæces, urin, blod evt. forbindinger med videre) giver særlig gode muligheder for spredning af smitte.

Materialet skal ikke i sig selv udgøre den viden omkring hygiejne der forventes at forefindes i institutionerne eller i de enkelte distrikter men er alene tænkt som en støtte til institutionernes eget arbejde med hygiejniske retningslinier og forebyggelse af smitsomme sygdomme.

Håndhygiejne i socialt og pædagogisk arbejde

Grundlæggende undervisningsmateriale

Arbejdsfunktioner

Uddannelsen henvender sig til såvel ufaglærte og faglærte personalegrupper der i deres daglige arbejde deltager i leveringen af offentlige serviceydelser indenfor såvel Social og sundhedssektoren som det pædagogiske område.

Håndhygiejnen er en basal forudsætning for mange af disse arbejdsfunktioner, uanset om det drejer sig om tilberedning og servering af mad, hjælp til den personlige hygiejne, direkte pleje af syge eller om praktisk arbejde i børneinstitutioner som på samme måde spænder over legesituationer i køkkenregi til skiftning af bleer.

Mange af disse funktioner varetages samtidig i relation til arbejdet for og med svækkede personer eller børn og konsekvenserne af manglende eller forkert udført håndhygiejne er store, det er derfor en nødvendighed, at alle kender til en korrekt udført håndhygiejne.

Deltagerforudsætninger

Uddannelsen henvender sig til såvel ufaglærte og faglærte medarbejdere indenfor såvel Social- og sundhedssektoren som det pædagogiske område. Der kan derfor være stor forskel på deltagerens forudsætninger, da de enkelte arbejdspladser har forskellig arbejdsorganisering. Nogle deltagere vil have et tæt samarbejde med personer med længere sundhedsuddannelser, f.eks. når de arbejder på et plejehjem, og andre arbejder mest alene med reference til den ansvarlige for hjemmeplejen.

Struktur

Uddannelsen kan stå alene, men afhængig af arbejdsfelt kan den kombineres med andre uddannelser. Det er dog vigtigt at fastslå, at uddannelsen er ment som en praktisk uddannelse, selvfølgelig med et teoretisk afsæt. Uddannelsen er således tænkt bygget op således, at ingen forlader uddannelsen uden praktisk at have gennemført en kontrolleret håndhygiejne.

Uddannelsen kan evt. kombineres med ”Generel hygiejne i socialt og pædagogisk arbejde”.

2. Ideer til tilrettelæggelse

I tilrettelæggelsen skal der selvfølgelig tages højde for, at deltagerens videns- og erfaringsgrundlag er vidt forskellige. Undervisningen bør i udstrakt grad være

Håndhygiejne i socialt og pædagogisk arbejde

Grundlæggende undervisningsmateriale

---

praksisorienteret. Dette betyder, at de teoretiske oplæg eksemplificeres, gerne med deltagernes praktiske eksempler.

Der er her forslag til 7 temaer, som hver især dog ikke har samme omfang.

Hovedparten af teksten er omkring hånddesinfektion, håndvask og handsker er hentet på <http://www.ssi.dk/sw9345.asp>. Dette materiale kan i øvrigt varmt anbefales både som selvstudium og som materiale brugt i undervisningen enten som direkte undervisning via projektor, eller som elev individuel PC undervisning.

Herudover kan anbefales, at anvende at ”Glitterbug” eller ”Visirub”, der begge er produkter, som virker på samme måde som de ”Røde” tabletter, vi alle har prøvet ved skoletandlægen. Hvis vi ikke havde børstet tænderne ordentlig kom der ”Røde” pletter.

Ved disse produkter der er henholdsvis fluorescerende creme og fluorescerende væske vil der være synlighed for, hvor effektiv man er til at vaske/desinficere sine hænder. Se endvidere på <http://www.glitterbug.dk/>

Temaer

1. Almene hygiejne termer.
2. Smittekilder - Smitteveje
3. MRSA
4. Hånddesinfektion
5. Håndvask
6. Handsker
7. Hudpleje

Tema 1: Almene hygiejne termer (Kort oversigt og gennemgang af nedenstående termer kan med udbytte, lette forståelsen i det videre arbejde)

Smitstoffer

Mikroorganismer (Bakterier, Virus, Svampe, klamydier, mykoplasmer, parasitter)

Vækstbetingelser (næringsforhold, temperatur, fugtighed, iltindhold, ph værdi)

Fra 1 bakterie ved 37 graders celsius til 1.000 på 3 timer og 1.000.000 på 6 timer

Udgangsporte - Indgangsporte

Modtagelighed

Immunforsvaret

Antibiotika – Resistent

Huden

Håndhygiejne i socialt og pædagogisk arbejde

Grundlæggende undervisningsmateriale

Tema 2: Smittekilder - Smitteveje

Smittekilder Det sted hvor udvikling og formering af smitstoffer foregår. Man kan også sige den eller det sted, hvorfra mikroorganismen kommer. (f.eks. en svækket person, en sund smittebærer, affald, afsondringer og sekreter, parasitter, samt fødevarer)

Kan med fordel laves som tavleoversigt, hvor det ene fører det andet med sig alt efter deltagernes erfaring og fantasi.

Smitteveje. Der er mange smitteveje men den væsentligste omkring håndhygiejne er:

Kontaktsmitte

Overførsel af smitte kan ske ved **direkte** kontakt, der forudsætter en fysisk, direkte kontakt mellem smitekilden og den modtagelige person.

Smitte kan også ske ved **indirekte** kontakt. Det sker, når den modtagelige person får overført bakterierne via et mellemlid, altså kommer i kontakt med genstande, der er forurenet. Håndklæder, bækken, urene hænder, linned eller instrumenter.

Brug igen deltagernes erfaringsgrundlag, igen her kan man med fordel anvende tavle til opdeling og inspiration af erfaringsgrundlaget.

Af andre smitteveje kan nævnes

Luftbåren infektion

Dråbesmitte Ved nys, hoste og tale udslynges dråber fra de øvre luftveje. Mange mennesker tager hånden op for munden når de nyder!

Støvbåren smitte Nogle bakterier spredes via støv. Hvert menneske afgiver omkring 25.000.000 hudpartikler pr. døgn, og man regner med at ca. 10 % af dem er bakteriebærende. Desuden afgives der støvpartikler fra sengetøj, tæpper og kropstøj. Hvad får vi med når vi reder senge!

Vehikelbåren smitte Ved vehikelbåren smitte forstås spredning af infektioner gennem forurenede blod, vand, fødemidler m.v., hvori mikroorganismene under uheldige omstændigheder kan overleve og formere sig. Vehikelbåren smitte kan omfatte flere smitemåder.

Blodbåren smitte Ved blodbåren smitte kan smitstoffet indpodes i læsioner i væv, hud eller slimhinde. Eksempler herpå er hepatitis B og HIV.

HIV smitter primært ved seksuel kontakt. Virus findes i blod, sæd og vævsvæsker.

Fødemiddelbåren (Alimentær) smitte Ved alimentær smitte (fødemiddelbåren smitte) smittes personen ved at indtage forurenede mad eller drikke. Det skønnes at mere end 160.000 mennesker i Danmark rammes hvert år. F.eks. infektioner forårsaget af salmonellabakterier, Coli bakterier, Yersenia, Camphylobakter, hepatitis A virus osv.

Insektbåren smitte kan overføres med blodsugende insekter, fx kan myg overføre malaria. I Danmark ser vi f.eks. skovflåten der kan overføre Borreliose.

Tema 3: MRSA

MRSA betyder Methicillin Resistens Stafylokker Aureus (s. aureus**)**

S. aureus er en bakterie, der er almindelig at finde på huden og i næsen hos raske mennesker, og det vil sige, at de er bærer af bakterien. Hos bærere findes bakterierne almindeligvis på huden eller i næsen, sjældnere i svælget, armhulen eller i skridtet. En bærer kan smitte andre, der enten kan blive bærer eller udvikle infektion (blive inficeret), hvis vedkommende er modtagelig på grund af kroniske hudproblemer (eksem, sår) eller er svækket af sygdom.

Håndhygiejne i socialt og pædagogisk arbejde

Grundlæggende undervisningsmateriale

Af og til kan disse bakterier give infektioner, som oftest mindre infektioner som acne, overfladiske sårinfektioner eller bylder i huden, der almindeligvis kan behandles uden brug af antibiotika. *S. aureus* kan også være årsag til alvorlige infektioner som kirurgiske sårinfektioner, lungebetændelse eller sepsis (blodbaneinfektion), der alle er infektioner, der kræver antibiotikabehandling.

Der findes ingen grund til at antage, at MRSA opfører sig anderledes end andre *S. aureus*. På hospitalerne findes *S. aureus* næsten overalt (i sengetøj, på møbler og gulve). Bakterien kan holde sig levende i månedsvis og fortsat være sygdomsfremkaldende. Den væsentligste smitekilde er dog mennesket.

S. aureus kunne oprindeligt behandles med penicillinlignende antibiotika. Gennem de forløbne 50 år er behandlingen af disse infektioner blevet vanskeligere, fordi *S. aureus* i tiltagende grad har udviklet resistens over for disse penicillin-lignende antibiotika. I begyndelsen af 1960'erne blev et nyt penicillin-præparat methicillin introduceret. Midlet var specifikt rettet mod stafylokokker, men allerede efter kort tid fandtes de første stafylokokker, der havde udviklet resistens over for midlet. Stafylokokkernes evne til at udvikle resistens sidder på et gen, der tidligere var ret stabilt og sjældent flyttede til andre stafylokokker. De nye kloner af MRSA er karakteriseret ved at være sygdomsfremkaldende (virulente) i samme grad som almindelige antibiotikafølsomme *S. aureus*. Det er i modsætning til tidligere kendte MRSA, som i nogen grad var svækkede i deres virulens.

MRSA på sygehuse forårsager øget sygelighed (morbiditet) og dødelighed (mortalitet) i forhold til ikke-resistente *S. aureus*. Det kan skyldes, at den initiale eller den forebyggende antibiotikabehandling, der gives ved vise operative indgreb, ikke virker over for MRSA. Det kræver ofte behandling med andre og dyrere antibiotika, end der sædvanligvis anvendes i Danmark. Desuden er de antibiotika, der virker på MRSA, ikke så effektive som de, der gives til behandling af ikke resistente stafylokokker. Stigende brug af antibiotika til behandling af MRSA kan medvirke til videreudvikling af resistens, så behandlingen af mere alvorlige infektioner kan blive yderligere vanskeliggjort og omkostningskrævende.

Håndhygiejne omfatter hånddesinfektion og/eller håndvask og er den vigtigste enkeltstående faktor til hindring af smittespredning.

Tema 4: Hygiejnisk hånddesinfektion

Anvendelse: Før rene opgaver, Efter urene opgaver, Efter brug af handsker, Ved ikke synlig eller tør forurening, Evt. som supplement til håndvask

Hånddesinfektion foregår ved at et hånddesinfektionsmiddel fordeles grundigt overalt på hænderne og indgnides i 30 sekunder. Når du anvender hånddesinfektion fjernes de mikroorganismer du er blevet midlertidigt forurenede med og det er dermed et alternativ til håndvask, hvis dine hænder er tørt og ikke-synligt forurenede. Se i øvrigt <http://www.ssi.dk/sw9345.asp>

Tema 5: Almindelig håndvask

Anvendelse: Før rene opgaver, Efter urene opgaver, Efter brug af handsker, Ved synlig eller våd forurening (blod, sekreter og ekskreter), Evt. før hånddesinfektion

Håndvask udføres med fast håndsæbe ophængt i magnet eller ved hjælp af flydende sæbe i engangsdispenser, der skal være albuebetjent. Vær her opmærksom på sæbens pH værdi.

Hvis man anvender fast sæbe, der er ophængt i magnet, er det vigtigt at sæben afskylles og hænges op på magneten hver gang. På fast sæbe der ligger på håndvasken eller i en sæbeskål, kan bakterierne formere sig i den våde opløste sæbe. Flydende sæbe skal være bakteriologisk kontrolleret. Al-

Håndhygiejne i socialt og pædagogisk arbejde

Grundlæggende undervisningsmateriale

le sæber skal være hud venlige og må ikke være tilsat farvestoffer eller parfume. Hænder og håndled fugtes i lunkent vand, inden sæben påføres.

Når der anvendes flydende sæbe, er det vigtigt, at hænderne er gjort grundigt våde, inden sæben påføres. I modsat fald vil de vaskeaktive stoffer let kunne give hudproblemer, når de kommer på den tørre hud. Sæben fordeles på alle fingre, mellem fingrene, inde i håndfladen, på håndryggen og omkring håndled. Vær især omhyggelig omkring negle og neglefåse.

Vask, så sæben mekanisk bearbejdes ind i mindst 15 sekunder.

Hænderne skylles grundigt under rindende vand, så sæberester undgås. Bemærk: Den antiseptiske virkning af Klorhexidin hæmmes af sæbe og større mængder organisk materiale, fx pus.

Hænderne duppes/tørres i et rent engangshåndklæde. (Anvendes flergangshåndklæder, skal de lægges til vask efter at være brugt én gang). Håndbetjente vandhaner lukkes med det brugte håndklæde. Se i øvrigt <http://www.ssi.dk/sw9345.asp>

Tema 6: Handsker

Handsker skal bæres ved enhver risiko for kontakt med blod, sekreter og ekskreter.

Sådan bruger du handsker:

Hænderne skal være rene og tørre, når handskerne tages på.

Ved brug af handsker sker der en opformering af hændernes mikrobielle flora pga. det varme og fugtige miljø, der opstår i handsken. Det betyder, at de mikroorganismer, du havde på hænderne, før du tog handskerne på, er blevet mangedoblet, når du tager dem af. Desuden kan der komme små huller i dine handsker under brug, så dine hænder bliver forurenet. Endelig er det næsten umuligt at undgå at blive forurenet på hænderne, når man tager handskerne af.

Rene medicinske engangshandsker, der bruges i sundhedssektoren, skal opfylde kravet om at være et værnemiddel, der beskytter brugeren i kontakten med blod, sekreter og ekskreter. I forbindelse med procedurer, der involverer indgreb, hvor der sker brud på hud eller slimhinde, skal der anvendes sterile medicinske engangshandsker. Medicinske engangshandsker af latex opfylder dette krav, fordi de har en god barriereegenskab overfor de mikroorganismer, man ønsker at beskytte sig imod. Videre har latexhandsker den bedste pasform og den bedste stræk- og slidstyrke under brug. Medicinske engangshandsker skal være CE mærkede, idet de så opfylder sundhedsministeriets bekendtgørelse om medicinsk udstyr.

Handsker skal være pudderfri, idet pudrede handsker:

Kan øge infektionsrisikoen, idet pudderet er et fremmedlegeme.

Kan øge risikoen for latexallergi. (se i øvrigt <http://www.sst.dk/publ/Publ2004/Latexallergi.pdf> samt <http://www.ssi.dk/sw9345.asp>)

Tema 7: Hudpleje

Nogle oplever gener i form af tør hud ved hyppig håndvask. Vær her specielt opmærksom på manikure og neglebånd. Undersøgelser har vist, at hånddesinfektion er langt mere skånsomt mod hænderne end vask med vand og sæbe.

Videre er allergi overfor alkoholbaserede hånddesinfektionsmidler inklusive klorhexidin produkter kun sjældent beskrevet. Du kan altså skåne dine hænder uden at gå på kompromis med den gode håndhygiejne ved at skifte håndvask ud med hånddesinfektion. Husk dog, at du skal vaske hænderne, når du er blevet synligt eller vådt forurenet.

Håndhygiejne i socialt og pædagogisk arbejde

Grundlæggende undervisningsmateriale

Der skal efter behov anvendes en fed håndcreme uden parfume og tilsætningsstoffer.

Undgå fælles cremetuber, der står på håndvasken, hvor de let bliver forurenet og kan være årsag til smittespredning. Anvend i stedet cremer med en pumpe/dispenser eller en personlig tube.

Fugtighedscremer blødgør huden og øger vandindholdet. En fugtighedscreme består grundlæggende af fedtstoffer og vand. Vandet, der er med til at gøre cremen flydende, fordamper, når cremen er påført huden. Fedtstofferne er den vigtigste ingrediens. De hjælper til, at huden hurtigere normaliseres ved at lægge sig på hudens overflade som et beskyttende ”låg”. For at vand og fedtstoffer kan indgå i en stabil forbindelse, tilsættes emulgatorer, mens konserveringsmidler tilsættes for at hindre vækst af mikroorganismer.

Der er videnskabelig dokumentation for, at fugtighedscremer kan få hud med eksem til at hele hurtigere. Fugtighedscremer kan derfor bruges til behandling af eksem, herunder håndeksem. Mest effektive er cremer med et højt indhold af fedtstof, fx hvid vaseline, men også kommercielle cremer med et højt fedtindhold kan anbefales. Fugtighedscremer kan anvendes ved pauser, efter endt arbejdsdag eller om natten.

Fugtighedscremer kan aldrig beskytte huden tilstrækkeligt effektivt og erstatte brugen af beskyttelseshandsker. Betegnelsen beskyttelsescremer eller barrierecremer er derfor misvisende. Såfremt der er brug for beskyttelse af hænderne, bør der altid anvendes handsker. Anvendelse af fugtighedscremer kan også have uønskede virkninger. Der er en risiko for, at man udvikler allergi over for indholdsstoffer i cremerne, fx konserveringsmidler eller parfume. Hvis man bruger latexhandsker, bør man undgå at anvende fugtighedscreme på hænderne umiddelbart inden handskerne tages på, da cremen kan påvirke latexhandskens holdbarhed.

Se i øvrigt <http://www.sund-hud.dk/>

3. Opgaver og undervisningsmaterialer

Det anbefales at anvende det interaktive materiale fra SSI,
<http://www.ssi.dk/sw9345.asp>

Samt evt. spørgsmålene fra Hvidovre hospital

<http://www.hvidovre-hospital.dk/HHmikrobiologisk.nsf/ResponseDokumenter/37AC4FDFDEA266F7C12571B000489CC7>

4. Litteraturliste mv.

Speciel om håndhygiejne

<http://www.ssi.dk/sw9345.asp>

<http://www.sygehusviborg.dk/sw58581.asp>

<http://www.visinfo.fyns-amt.dk/wm186149>

<http://www.sund-hud.dk/Haandhygiejne.aspx>

Håndhygiejne i socialt og pædagogisk arbejde

Grundlæggende undervisningsmateriale

---

http://www.ugeskriftet.dk/portal/page?_pageid=33,15344647&_dad=portal&_schema=PORTAL

<http://www.hvidovre-hospital.dk/HHmikrobiologisk.nsf/ResponseDokumenter/37AC4FDFDEA266F7C12571B000489CC7>

<http://www.munksgaarddanmark.dk/Datterforlag/MunksgaardDK/medicin.nsf/2ED9C68F8329BAF3C1256F8D00501E24/CE899663FC808DABC1256F8D0054B371?OpenDocument>

<http://www.sygeplejersken.dk/sygeplejersken/default.asp?intArticleID=11355&menu=195009&strSearchword=håndvask>

Herudover findes en meget udførlig litteraturliste på <http://www.ssi.dk/sw9345.asp> under emnet håndhygiejne.

Eksempler på materiale om hygiejne herunder håndhygiejne fra

Storstrøms amt http://www.stam.dk/get/23124.html#H_ndvask_H_nddesinfektion

Århus amt http://www.aaa.dk/aaa/amafd-vejil_hygiejne_soc_inst.pdf

Diverse materialer

Sund hud

http://www.arbejdsmiljoweb.dk/upload/sund_hud_pjece_001.pdf

<http://www.sund-hud.dk/>

<http://www.ami.dk/upload/hudrapport/index.htm>

Ny udgave af ”Vejledning om hygiejne i daginstitutioner”

http://www.sst.dk/Nyheder/Seneste_nyheder/Hygiejnevejledning.aspx?lang=da

Hånddesinfektion i daginstitutioner

http://www.sst.dk/publ/div/Miljoemedicin_udtalelser/Haanddesinfektionsmidler_daginst.pdf

Afspritning af puslepladser

http://www.sst.dk/publ/div/Miljoemedicin_udtalelser/puslemadrasser.pdf

Evalueringsrapport om hygiejneprojekt i dagpasningen

http://www.sundhedsplejersken.info/files/Hygiejneprojekt_evaluering_juli_2001_med_indstilling_august_2001.doc?PHPSESSID=e336f92ce29a19ba04758a9f870b6321

Håndhygiejne i socialt og pædagogisk arbejde

Grundlæggende undervisningsmateriale

Kampagnemateriale ”Rene hænder gi'r raske venner” om hygiejne til daginstitutionsområdet

<http://www3.kk.dk/?path={9A10DA69-B107-69C6-C125-6F5C0047D34D}>